

Joy Division: valaki elragadja az álmokat

*Itt állnak az ifjak terhükkel vállukon
Itt állnak az ifjak, hová lettek hát?
A pokol sötétebb kamráinak ajtóin kopogtattunk
E határhelyzetben, belső kényszerre teremtünk itt
Oldalt állva figyeltük az újrajátszott jeleneteket
Önmagunkat úgy, mint soha még
Az elfajulás, a nyomasztó emlékek képei
Örökre bennragadt fájdalmaink
Hová lettek? Hová lettek?*

1979. augusztus 27. Egy Leigh melletti mezőn – félúton Liverpool és Manchester között – zajló nevenséges fesztivál húzózenekara a Joy Division. E két város vezető független kiadói találkoznak itt (Zoo, Factory), hogy bemutassák tehetségeiket, akik az A Certain Ratio, az Orchestral Manoeuvres in the Dark, az Echo and the Bunnymen és a Teardrop Explodes.

A helyi rendőrség számára mindez idegenek invázióját jelenti: lezárták a várost, a bejáratnál pedig mindenkit megmotoznak drogok után kutatva. Autóm egyik utasa már az előzetesben ücsörög.

Az alkony fényeiben a Joy Division kezdi meg utazását. A következőt kapod: hátul egy nyurga dobos, aki egyszerre üt bonyolult és szimpla ritmusokat. A csúscsközeli pillanatokban Stephen Morris szintidobokkal támad, amiket a 'Ring My Bell'-hez hasonló diszkó-albumokon szokott hallani az ember. Baloldalt egy – züllött kóristafiúra emlékeztető arcú és öltözkéiben udvarias ifjúnak tűnő – vékony személy (Bernard Dicken, ahogy a későbbiekben nevezik) görnyed gitárja fölé, amiből ritmosos, gyakorta torzított zajtömbök áradnak. A hang kaszála halad előre a légben.

Jobbra a bajuszos basszista festett szőke bozontjával, munkásbakancsával, dupla soros zakójával: térdén állva úgy lóbálja hangszerét, mint valami fegyvert. Peter Hook basszusfutamai kiemelkednek a zűrzavarból: a Joy Divisionben úgy használják a dallam vezetésére, mint minden egyebet, ami a szerkezetet adja. Középen áll az énekes: rendkívül sápadt, néha izzad, magas, a szürke különféle árnyalataiba öltözött. Szigorúan vágott haja a római császárokat idézi.

Ian Curtis kezdetben szinte mozdulatlan, mintha végtelen türelemmel énekelne. A kiállás után azonban úgy tűnik, fölcsapták a kapcsolót: nyugalma hirtelen vad mozdulatokba csap át. Terjed a poén, hogy ez 'a haldokló légy' tánca – egy haldokló rovar görcsös végtagjait dobálja –, ám ennél sokkal tudatosabb. Ahogy végtagjai leírják hipnotikus félköríveiket, egy pillanatig nem tudod levenni róla a tekinteted.

Azután rádöbbsz: ki akar bújni a bőréből, az egészből, örökre, s keményebben próbálkozik, mint eddig bárki. Nem mindennapi. A legtöbb előadó tartózkodó a színpadon: csak részben tárja föl önmagát. Ian Curtis semmit sem tart vissza, mögötte maradnak a zenészek és az út minden egyes lépése; leugrik a szikláról.

A fellépés vége felé újabb szám következik, a 'Dead Souls', ami a lebegő gitár és a tántorgó basszus hullámvasújtjával indul. Néhány perc múlva Curtis elkezd: 'Valaki elragadja az álmokat'. Víziók járnak át: alakok a múltból, gúnyolódó hangok – szörnyű szépség. A coda elérkezésekor fölsikolt: 'Egyre csak hívogatnak, hívogatnak, egyre csak hívogatnak', hátunkon föláll a szőr. Ez az, megkerülhetetlenül: Ian Curtis fölébreszti a holtakat.

‘Elérkezett, ma bizonyára lecsillapodásnak mondanák, de akkoriban lusta tetűségnek neveztem,’ mondja visszaemlékezve Bernard Sumner. ‘El sem tudtam hinni, hogy profi zenész vagyok: csupán annyi ambícióm volt, hogy valami olyasmit csinálhassak, amit élvezek is anélkül, hogy keményen kelljen dolgoznom. Csak hagyni átáramolni rajtam az éter – ha! –, s én lennék a médiuma a rajtam áthatoló szellemek zenéinek. Csak heverésznék, miközben a zene kiütközne az ujjaimban, mert azt gondoltam, ez a művészet.

Nehéz dolog megfogalmazni, de furcsa módon soha nem esett szó köztünk a zenéről: létezett bennünk egyfajta megértés, nevesítésének soha sem éreztük szükségét. Úgy éreztem, a zene egy másik világ iránti elkötelezettség, amit a levegőből rántottunk elő. Úgy véltük, a zenéről beszélni ezen inspiráció végét jelentené. Ugyanígy soha nem beszélgettünk lan szövegeiről és színpadi előadásmódjáról. Azt hittem, ha végiggondolnám, mit is csinálunk, abbamaradna az egész. Arra gondoltam, ha valami nagyszerű történik, csak nehogy a napba nézzek, nehogy megtörjön a varázs.’

Az út mentén ácsorgó árnyék
Örökkön téged idéz.

Bő tizennégy évvel ezelőtt, 1980. május 18-ának egyik hajnali órájában lan Curtis önkezeléssel véget vetett életének. Teljes megdöbbenés. Az együttes másnap indult volna Amerikába. A ‘Love Will Tear Us Apart’ című dallal és a rögzítésre váró Closer című lemezzel a Joy Division éppen áttörésre készült. Chris Bohn később így írt az esetről: ‘Az öngyilkosság nem is annyira a sötétség szívébe, egy váratlan állomásra repítette el őket ... mindörökké megfagytak a felfedezés határán.’

Manchester zárkózott város, akár csak lan Curtis. A történet résztvevői nem siratták nyíltan, hanem belevágtak a New Orderbe, amelyik együttest ismertük és szerettük végig a nyolcvanas években. A kiadó, a Factory Records fölvirágzását a Joy Division segítette, a nem metropoliszbéli siker példájává emelkedett. Minden 1990-ben, a szerelem utolsó nyarán csúcsozott ki, amikor betört a Happy Mondays, és a New Order végre első helyre került a világbajnokságra írt ‘World in Motion’-nel. A szűrkeségből ki a fényre, a sikerbe.

Mégis kitapintható maradt a Joy Division jelenléte, vagy pontosabban, hiánya. Olyan szerzők kezdték idézni őket, mint például Kurt Cobain, Courtney Love, Donna Tartt és Dennis Cooper, aki második regényének egyenesen a Closer címet adta. A képregény-készítő John O’Barr szintén tőlük merített, aki regénye, a The Crow mindhárom részét a szövegeikkel írta tele, bizonyos karakterek neveit is tőlük kölcsönözte, s könyvét lan Curtisnek ajánlja, ‘aki föltárta számomra az abszolút erőtelembe megmutatók, leírhatatlan szépséget’. Mindez a sötét történet forgatása során hangzott el, amelyiken Bruce Lee fiát, Brandont véletlenül agyonlőtték.

1990 után kezdtem újra rendszeresen Manchesterbe járni, és Curtis hiányát rendkívül erőteljes eseményként éltem meg, amivel még akkorra sem jöttem tisztába. Ahogy a Factory és a New Order számára kezdtek rosszra fordulni a dolgok, szinte lehetetlen volt nem érezni az érintetteken, hogy halálát képtelenek földolgozni. Úgy tűnt, időszerű elmondani történetét. Fölvettem a kapcsolatot a tagokkal, a menedzserrel, a kiadó tulajdonosával és a feleséggel – Bernard Sumner, Peter Hook, Stephen Morris, Rob Gretton, Tony Wilson, Deborah Curtis –, s mindannyian, kivéve Grettont, aki szinte soha, beleegyeztek a beszélgetésbe.

Hamarosan megjelenő életrajzában, a *Touching from a Distance*-ben, Deborah Curtis az előadás mögötti valóságról ír, annak tényéről, hogy lan hipnotizáló stílusában egyre gyakoribbá váló epilepsziás rohamai tükröződtek, amikkel otthon kellett megbirkóznia. ‘Az emberek azokért a dolgokért csodálták, amik elpusztították’ – mondja Deborah. lan Curtis halála távolabb mutató sejtésekkel nehezített, személyes tragédia volt. Nem lehetett volna megelőzni? Amiről úgy véltük, művészi ördögűzés, hamisítatlan, könyörtelen önéletrajz volt? Honnan eredt ez a sötétség, és miért léptünk bele oly készségesen?

Átalakul a táj, megbánás nélkül
A látás esélye, csodáld meg a távolságot
Még mindig lenyűgöz – ám elfelejtetd
A különféle színeket, árnyékokat
Minden elkövetett hibáért
Vállalom a felelősséget
Útbaigazítások hiányában, a látvány oly tisztán kivehető
A töltött fegyver nem megszabadító erő
Hallom szavaid.

A Joy Division története – sokéval egyetemben – 1976. június 4-én kezdődött. A szárnyait bontogató Buzzcocks meghívására először jelent meg északon a Sex Pistols – a manchesteri Free Trade Hall fölötti apró teremben. Mint ahogy egy szuper 8-as filmfelvételtől kitűnik, Johnny Rotten a parányi színpad körül forgolódik a támadás és visszavonulás már stilizált rituáléja szerint. 'Iszonyúan érdekfeszítő és kemény volt, igazán fiatalos,' állítja Peter Hook. 'Valami elindult, s a zene csak másodlagos volt.'

Bernard Sumner: 'Hookyval és a roadunkkal, Terry Masonnel mentem. Valahol azt olvasta a Sex Pistolsról, hogy verekedés tört ki a színpadon, és elrángatott bennünket a koncertre. Nem gondoltam, hogy jók: úgy véltem, gyengék, de épp ezért tetszettek. Úgy éreztem, lerombolták a popsztárrá válás mítoszát: a zenészt, mint egyfajta istent, akinek áldoznunk kell.'

Iannel először az Electric Circusben találkoztam. Az Anarchy-túrán vagy a Clash buliján. Ian egy lan nevű sráccal jelent meg, mindkettőjükön zubbony: Ian zubbonyának hátán 'HATE' fölirat, egyébként szimpatikusnak találtam. Jóképűnek tűnt, de nem igazán beszélgettünk. Úgy egy hónappal később, amikor eldöntöttük, hogy énekest fogunk keresni – mert Hookyval alapítottunk egy bandát –, adtunk föl hirdetést a Virgin Recordsban. Ian fölhevített, mire én azt mondtam, rendben, O.K. Meg se hallgattuk.

Ian hozta a maga irányultságát. Akkoriban vetette bele magát az élet extremitásaiba. Extrém zenét akart: a színpadon a végsőig akart elmenni, semmi átmenet. Úgy tűnt, Ianre hatott a téboly, az örület. Elmondta, hogy családjának egyik tagja valami elemgyógyintézetben dolgozott, és 20 mellbimbójú meg kétfejű emberekről mesélt, ami nagy hatással volt rá. A Joy Division alakulásának idején egy testi és lelki problémákkal küzdő emberek javára létrehozott, nekik munkát kereső rehabilitációs központban dolgozott. Komolyan befolyásolták gondolkodását ezek az emberek.'

Ian Curtis 1956. július 15-én született legidősebb fiúként, apja a közlekedésrendészetnél dolgozott. Kamaszéveiben a Macclesfield szélén lévő Hursfieldből a Victoria Park hatalmas, 1960-as évekbeli blokkjába költöztek, az állomás mellé. Macclesfield, noha majdnem összeér Manchester legészleldebb külvárosával, egy régies kisváros, ahol a környező hegyek sziluettjéből egyszerre sugárzik a menedék és egyfajta kísérteties üresség élménye: 'A környező hegyek látványa tényleg szép,' mondja Sumner. 'De ha egy téli éjjelen körbekocsikázod a várost, én megtettem, egy lelket se fogsz látni az utcákon.'

Deborah szerint, aki 16 éves korában ismerte meg Iant, Ian kamaszkora a szokásos bohém-ságokkal telt. A legtöbb, hetvenes évek elején felnövő tinédzserhez hasonlóan őt is föltüzeltelte David Bowie, aki az önpusztításra történő zenei és irodalmi utalások egész tárházát honosította meg a popkultúrában: Jacques Brel, Lou Reed és a Velvet Underground, William Burroughs. Akkoriban mindez többnek tűnt a nyomorúság szokásos tizenéves dramatizációjánál: Curtis a King's School otthagynya után minden nap dolgozni járt, és 1975 augusztusában megnősült. Első látásra mintha megállapodott volna.

Utólagos bölcsességgel szemlélve az eseményeket kiviláglik, hogy a folyamatok mélyebbre mutattak. Rengeteg mai fiatalhoz hasonlóan Ian 14 éves korában minden vendégség alkalmával

rászabadult a gyógyszeres szekrényre, szabadidő-eltöltésül pedig a különféle drogkombinációk kipróbálását választotta. 1972 nyarán barátjával, Oliver Cheaverrel gyanúsán adagolták túl magukat teletömve gyomruk: túllőttek a célon vagy öngyilkosságot kíséreltek meg? 'Talán olyan akart lenni, mint Jim Morrison,' mondja Deborah Curtis. 'Valaki, aki híres lett, majd meghalt. Egy zenekar tagjának lenni rendkívül fontos volt: erről nagyon egyoldalúan gondolkodott. Állandóan arról beszélt, hogy 25 éves kora után nem akar élni.'

Bernard Sumner: 'Azt mondják, a Joy Division zenéje szomorú és nehezen emészthető. Gyakran megkérdezik, miért van ez így. Én csak a magam nevében beszélhetek, hogy számomra miért volt az. Afelől csak találgatni tudok, miért volt az lenne, de számomra azért, mert a hely, ahol fölnöttem, környéke a hatvanas évek közepére teljesen lepusztult. Én Salfordban, Lower Broughtonban születtem és nevelkedtem, úgy száz jardnyira az Irwell folyótól, amelyik búzlított. Az utcánk végén óriási vegyi üzem működött: vegyszerrel teli olajoshordók mindenütt.

A helyet, ahol éltünk, rendkívül közösségi összetartás jellemezte. Emlékszem kölyökkorom nyaraira: sokáig kinn maradhattunk az utcán játszani, és éjjelkor még idős asszonyok beszélgettek egymással a házak előtt. Gondolom, a hatvanas években rájöttek a városházán, milyen egészségtelen a környék, valaminek történnie kell, és sajnos minket költöztettek el. A folyón túl helyeztek el bennünket egy toronyházas környéken. Akkor úgy véltem, ez fantasztikus; ma már persze tudom, teljes katasztrófa volt.

Számos más törés is akadt az életemben. Szóval, amikor az emberek a Joy Division zenéjéből áradó sötétségről beszélnek, 22 éves koromra elég sok veszteség ért. A hely, ahol éltem, amihez legboldogabb emlékeim kötődnek, eltűnt. Ami megmaradt, az a vegyi üzem. Rádöbentem, már soha nem tudok visszakerülni abba a boldogságba. Itt keletkezett bennem valami űr. A Joy Division nekem a közösségem és a gyermekkorom haláláról szólt. Ami végleg helyrehozhatatlan.

Amikor otthagytam az iskolát, majd lett egy állásom, az igazi élet rémisztően sokkolt. Először a salfordi városházán leveleket ragasztgattam, értékeléseket küldtem ide-oda. Bezárva abba a borzalmas irodába: minden nap, minden héten, minden évben – talán három hétnyi szabadsággal. Beburkolt a rettenet. A Joy Division zenéje tehát a fiatalság, az optimizmus haláláról szólt. A Joy Division előtt éppen totális fölfordulásban voltam: túl korán jött az egész.'

Az együttes formálódni kezdett. Sumner szerint mindig is Joy Divisionként ismerték őket. Peter Hook ezzel nem ért egyet: az első pár hónapban Warsaw néven futottak – Bowie 'Warsaw'-ja után. 'Rendkívüli volt akkoriban a feszültség,' mondja Peter Hook. 'Manchesterben a zenészek legtöbbje nagyon középosztálybeli, nagyon tanult volt, mint Howard Devoto. Barney meg éh velejükig munkáscsemeték. Ian valahonnan középről érkezett, de alapjában véve különféle attitűdök találkoztak. Kívülállónak éreztük magunkat: rosszindulat, rágalmazások.

A Warsaw különböző dobosokkal küszködött, amíg 1977 nyarán be nem lépett Stephen Morris, egy másik macclesfieldi. 'Ian egy vagy két évvel járt fölöttem a King's Schoolban,' emlékezik vissza Stephen. 'Emlékezett rám, mert néhány barátommal egyszer kiűztük magunkat – köhögés elleni gyógyszert ittunk, és az idősebb fiúknak azt tanácsolták, hogy járjanak körbe és ellenőrizzék a diákok diákjait.' Az együttes föllépett az Electric Circusban, rögzített egy négyzamos EP-t *Ideal for Living* címmel, amelyen már elmozdultak a csépeléstől egy kimértbb, súlyosabb hangzás felé. 'Éppen csak élvezkedtünk,' mondja Sumner, 'tanulgattuk, hová tegyük az ujjainkat a gitáron, milyen erősítőket használunk.'

Amikor végre fölvették a lemezt, már Joy Division néven ismerték őket – amely nevet az EP utolsó számát – 'No Love Lost' – is inspiráló regényből, Ka-Tzetnik 135633 *House of Dolls* című művéből vették, ami a náci terrortól írt tömény rémálomnapló. A borítón II. világháborús témájú rajzok: a varsói gettóban doboló zsidó fiú. 'Iant mindig is érdekelte Németország,' meséli Deborah Curtis. 'Az esküvőnkön a német nemzeti himnusz dallamára írt dalt énekeltünk. A *Kabarét* legalább tucatszor néztük meg.'

Bernard Sumner: 'Nekem a II. világháborút jelentette, mert engem a nagyszüleim neveltek föl.

Meséltek a háborúról, az emberek áldozatairól, amiket azért hoztak, hogy szabadok lehessünk; volt egy szobánk odafönt tele gázmaszkokkal, homokzsákokkal, angol zászlókkal és rohamsisakokkal. A háború nagy hatást gyakorolt rám, a lemezborító erről szólt. Nem náci párti, éppen ellenkezőleg, úgy gondoltam, divatos vagy sem, nem szabad elfelejteni azt, ami volt, hogy ne történhessen meg újra.'

Mindez segít egyfajta perspektívába helyezni a korszakot. A punk alapjában véve egy szabadelvű, anarchista mozgalom volt, de a korszak erópolitikájával szembeni ellenállását – a konszenzusos szocializmus végén – mindig is jellemezte egyfajta jobboldali irányultság. Mind az angol, mind az amerikai avantgarde rockban – legyen az a Ramones vagy a Throbbing Gristle – fontossá vált kimondani a kimondhatatlant, megvizsgálni a jobboldalt, kísérletet tenni az emberi psziché sötétebbik oldalának föltárására. A popkultúrában aligha bölcs dolog az ilyesmi, hiszen az rögeszmésen ellaposít mindent, ami bonyolult.

Ian Curtisben számos paradoxon gubancolódott össze: tory álláspontja ellenére szerette az olyan szerzők műveit, mint J. G. Ballard vagy William Burroughs. Miközben kísérteties szövegeket írt és hipnotizáló színpadi előadásokkal hozakodott elő, rendkívül tehetséges tréfamesterként tartották számon. Tudott karizmatikus vezetőként és könnyedén befolyásolható személyként is viselkedni: gyűlölte a konfrontációt, mindamellett bárkihez képes volt alkalmazkodni. Még legközelebbi ismerősei sem értenek mindenben egyet: Peter Hook szerint 'Iant érdekelte az okkultizmus,' Sumner szerint viszont nem.

1978-ban véget ért a Joy Division naiv korszaka, kezdtek jók lenni. Januárban eljátszották Bowie/Roxy rossz hírű diszkónótáját, a *Pipst*. 'Ekkor láttam először Iant a színpadon lanként,' meséli Stephen Morris, 'nem hittem el: ahogy átalakult tomboló szélmalommá.'

A kaotikusra sikeredett versengésen, az áprilisi Stiff Test/Chiswick Challenge-ön figyelt föl rájuk későbbi menedzserük, Rob Gretton Wythenshawe-ből, illetve legfőbb propagálójuk, Tony Wilson.

'Azon az éjszakán Manchester összes bandája föllépett,' emlékezik vissza Wilson. 'Alig ülök le, amikor jön egy kölyök esőkabátban, letelepszik mellém, és már kezdi is, „te mocskos szemét, miért nem adsz le minket a tévében?” Ő volt Ian Curtis. A nap végén következett a Joy Division, s körülbelül 20 másodperc múlva azt gondoltam, ez az. A legtöbb banda azért van a színpadon, mert rocksztárok akarnak lenni. Néhány banda azért, mert muszáj azokká lenniük, valami próbál kiszakadni belőlük: ez ordított a Joy Divisionról.'

1978 tavaszán az együttes tizenegy számos lemezt vett föl az RCA számára Northern Soul DJ Richard Searling irányításával, de az anyag szinte azonnal el is avult a csapat gyors fejlődése miatt. 'Hirtelen érezhető különbség keletkezett a számok között,' mondja Peter Hook. 'Májusban a Mayflowerben a beállítás alatt elkezdtük játszani a „Transmission”-t: az emberek föl-alá járkáltak, ekkor azonban mindenki megállt, és ránk figyelt. Azon kezdtem tünődni, hogy mi a baj a számmal? Aztán rádöbrentem, ez az első nagy nótánk.'

Minden összeállt. Rob Gretton átvette a menedzsmentet: első lépésként megbízta a Better Badgest egy új jelvényt sorozat megtervezésére – éppen a kitűző mint underground kommunikációs forma korszakát éltük. Tony Wilson betette őket a Granada TV *So It Goes* című műsorába (a 'Shadowplay' alatt részleteket játszottak be a CIA-ről szóló dokumentumfilmből, a *World in Action*ból), majd a főcímbé is bekerültek, amikor a Factory megnyitotta új klubját Hulme-ban. Miután az együttes kiizzadta szerződését az RCA-tól, Martin Hannett társaságában stúdióba vonultak, hogy fölvegyék az elhíresült *The Factory Sample*-t.

'Láttam őket a Salford Techben,' mesélte Martin Hannett még 1989-ben. 'Tényleg jók voltak. Hatalmas terem, gyengécske felszerelés: még mindig a tér betöltésén dolgoztak, hogy biztosan eljussanak a terem sarkaiba is. Amikor a fölvételekhez készülődtem, ők csak megerősítették az alapötleteket. Egy producer számára kész ajándék volt a csapat, ugyanis nem adtak meg semmiféle képletet. Nem vitakoztak. A *The Factory Sample* volt az első közös munkánk: azt hiszem, körülbelül két hétig állt rendelkezésemre az új AMS delay line. Digitálisnak mondták; igazi isteni ajándék.'

‘Létezett egy zenei képlet a Joy Divisionben, de ezt soha nem határoztuk meg előre,’ mondja Bernard Sumner, ‘Jött magától: én voltam inkább a ritmus meg az akkordok, Hooky pedig a dallam. Ő magasan játszott a basszus szólamot, mert én a torzított gitárhangzást szerettem, és az erősítőm csak teljes hangerőn működött. Ha Hooky mélyen játszott, nem hallotta magát. Steve sajátos stílusa különbözött más dobosokétól. Számomra a dobos az együttes órája, de Steve nem ezt a szerepet töltötte be, mivel passzív volt: egyszerűen csak követte a banda ritmusát, ez adta zenénk sajátos életét. Élőben lan táncra vezetett bennünket; vizuális értelemben neki játszottunk.’

‘lan hallotta meg a riffeket,’ meséli Peter Hook. ‘Jameltünk; egyszer csak megállított minket, és azt mondta, „Ez jó, játsszátok újra.” Nem volt magnónk: gondolj bele! Ő hallotta meg a „Twenty Four Hours”-t, az „Insight” és a „She’s Lost Control” dalokat – egytől-egyig. Ha sértette a fülét valami, soha többé nem játszottuk a témát. Miközben játszottad, nem is tudtad. Nem tudatos folyamat, ő viszont az volt.’

‘lan író volt,’ mondja Bernard Sumner. ‘Állandóan magánál hordozta a mappáját tele szövegekkel. Ült otthon, és csak írt tévézés helyett. Éjszakázott: nem biztos, ez csak feltételezés, de mázsaszám hozta a szövegeket. Soha nem írt zenét, de kitűnő hangszerezőnek bizonyult. Én készítettem elő a számokat, majd együtt megírtuk a zenét, de lan szabta meg az irányt. Nagyon szenvedélyes tudott lenni azokban a pillanatokban: ha éppen összeraktunk egy dalt, azt mondta, „Legyen sokkal mániákusabb!”’

Mialatt lassan elfogyott a *The Factory Sample*-ből készült 5000 példány, a Joy Division rohamléptekkel haladt előre – hagyományos ipari értelemben. 1978 decemberének végén léptek föl először Londonban, a Hope and Anchor-ben. A következő hónapban rögzítették első négy-számos anyagukat John Peel számára. Márciusban négy demo is készült Martin Rushentnek megelőlegezendő egy szerződést Rushent cégével, a Genetic-vel, amelyik a WEA tulajdonú Radar Records egyik leányvállalataként működött. Ez azonban sosem realizálódott.

‘Minél inkább belemerültünk a dolgokba, annál világosabb lett, hogy ezekkel az emberekkel nagyon nehéz lesz együtt dolgozni,’ jelenti ki Peter Hook. ‘A Genetic rengeteg pénzt ajánlott, mintegy 40000 fontot, ami rendkívül hízelgő volt, de oly fölfoghatatlannak tűnt számunkra, hogy nem is számított. Rob úgy döntött, hogy a tili-toli Tonyékkal (a) sokkal érdekesebb, (b) sokkal kiábrándítóbb, ám (c) sokkal kifizetődőbb. Úgy vélte, jobb velük dolgozni, hozzájuk csak elsétálsz és kézben tartod őket. A Factory hibái ellenére olyan hely volt, ahol kiverhették a balhét, ha volt hozzá merszed.’

Az együttes a stockporti Strawberry Studiosban rögzítette az anyagot Martin Hannett társaságában. Amikor az *Unknown Pleasures* elkészült, bevitték a Factoryhez. Szerződésük nem volt, de Peter Hook elbeszéléséből kiderül, hogy ‘létezett egy papír, amely szerint hat hónap után a masterek visszakerülnek hozzánk, ha bármelyikünk úgy döntene, hogy nem dolgozik tovább a másikkal. Ennyi. Csodálatra méltó, hogy ilyen sokáig kitarzott a megállapodásunk.’

A Joy Division végre megmutatta önmagát: ‘Az *Unknown Pleasures* volt az első megnyilvánulásunk a külvilág felé,’ szögezi le Bernard Sumner. ‘Egy vezetőre várok, aki megfogja a kezem’, éneklí lan Curtis a nyitó számban, a *Disorder*ben, a következő kilenc szám pedig egytől-egyig a Northern Gothic alaptételei: bűntől nyomorgatott, romantikus, klausztrófóbiás világ. Az *Interzone*-ban a csapat egy Northern Soul riffet használ föl N. F. Porter *Keep On Keeping On*jából, viszont egészen más helyre tör át: ‘Az utat/ Az utat keresem/ Hogy kijussak.’

A lemez vezérdala a *She’s Lost Control* volt, amelyik igazán élőben hangzott nagyszerűen stoogesos gitártémájával és lenyűgöző basszus szólamával: gyorsan föl is dolgozta a leszbikus diszkó díva, Grace Jones. ‘Egy lányról szólt, aki abba a központba járt be munkát keresni, ahol lan dolgozott,’ meséli Sumner. ‘Epilepsziával bajlódott, ami egyre több idejét vette el, aztán egyik nap nem jött. lan azt hitte, talált magának munkát, később azonban kiderült, hogy egy roham következtében meghalt.’

A lemez megjelenésekor tavasszal költöztem Manchesterbe, s az album segítségével

tájékozódottam a városban. Tipikusan túlfűtött stílusban írtam róla a *Melody Maker*-ben:

A Joy Division teret betöltő, körkörös témái és Martin Hannett fénylő, éber álomszerű hangmérnöki közreműködése tökéletesen tükrözik Manchester sötét tereit, üres helyeit: véget nem érő nátriumos fények s egy gyorsuló autó tompított fényszórója, elhagyatott ipartelepek – a tizenkilencedik század mérhetetlen törmeléke – látványa.

Az *Unknown Pleasures* minden idők egyik legerősebb bemutatkozó albuma, amely nemcsak egy várost, hanem egy kort is körülír. Martin Hannett: 'Ian Curtis volt a Gestalt csatornáinak egyike: az egyetlen, akivel annak idején összefutottam. Igazi villámhárító.' Biba Kopf a következőképpen fogalmazott vele kapcsolatban az elmúlt évben, 'egyetlen másik író sem beszélt el olyan pontosan az adott szakzban élő individuumba gyakorolt korróziós hatásokat, akit egyik oldalról a hagyományos munkáspárti humanizmus impotenciába torkollása, a másiktól pedig a konzervativizmus küszöbön álló, cinizmussal átítatott győzelme szorongatott.'

A csapat gyűlölte a lemezt. 'Élőben játszottuk föl az albumot,' emlékezik vissza Sumner. 'A zene hangos volt és súlyos, mi pedig éreztük, hogy Martin mélyre állította a tónust, főleg a gitárok esetében. Ez szabta meg a lemez sötét, végzetserű hangulatát: mi egy fekete-fehér képet rajzoltunk, Martin pedig kiszínezte. Mi ezt zokon vettük, de Rob imádta, Wilson imádta, a sajtó és a közönség megveszett érte: mi csak a szegény hülye zenészek voltunk, akik a dalokat szereztük! Magunkba fojtottuk a büszkeségünket, és maradt ez a verzió.'

Számít is a létezés

A legjobban élek amennyire lehet

A jövőm mostanra fölfalta a múltam

A jelen a kezeim közül elillan

Kezdődtek a problémák. Bernard Sumner: 'Ian eredendően humoros srác volt, ügyes nevetető. De a bizarr módon. Nem volt direkt ember. Talán az intenzív pillanataival kezdeném, amiket mindig valami frusztráció generált. Emlékszem a vitájára Rob Grettonnal a próbatermünkben, T. J. Davidsonnal. Olyannyira frusztrálta a helyzet, hogy fölkapta a szemetesvödört, a fejére tette, majd föl-le kezdett rohangálni a teremben, miközben Robra kiabált, teljesen kivetkőzött magából. Néha kirobantak belőle a dolgok, ilyen személyiség volt, egyébként többnyire nyugodtan viselkedett. Tényleg.

Színpadi viselkedésében ez az őrgöngös manifesztálódott. Ő volt Ian, Miszter Udvarias, Miszter Rendes. Aztán a színpadon, mintegy varázsűtésre, a harmadik dal környékén érezhetően kezdett megveszni, nekifogott lebontani a színpadot, föltépkedte a színpad deszkáit, majd behajigálta őket a közönség közé. A föllépés végére pedig teljesen megőrült. Amikor lejöttünk a színpadról, csupa vér volt. De senki sem említette meg, mert a mi dolgaink így működtek: nem hittük, hogy tisztában van vele, miért készíti ki ennyire magát.

'Egyik nap Londonban léptünk föl a Hope and Anchorben. Én éppen influenzával bajlódtam, úgy kellett eljőnniük értem, hogy kimozdítsonak az ágyból. Ahányszor csak Steve megütötte valamelyik cint, forogni kezdett velem a világ: szó szerint, a fejem, a szemeim föl-le lifteztek, szörnyen éreztem magam. Mindössze úgy húszan lehettek az egész helyen. Steve kocsijával indultunk haza: nagyon rosszul voltam, reszkettem, bebugyolálva egy plédbe. Egyszer csak Ian megragadta a plédet, és lerántotta rólam. Morgolódott a koncert miatt; a közönség, a hangzás: rendkívül rossz hangulatban volt. Én persze visszarántottam a plédet, mire ő ismét letépte rólam, betakarozott vele, majd elkezdett morogni, mint valami kutya. Rémisztően hatott. Azután hirtelen kirobant, ütni kezdte a szélvédőt, és ott a kocsiiban rájött a roham. Leálltunk félre, kivettük a kocsiból, hogy lefogjuk, azután kábé százmérföldes sebességgel a legközelebbi kórházba hajtottunk, valahol Luton közelében. Valami borzalmas sürgősségi osztályon várakoztunk, majd megérkezett az orvos, „Rohama volt; jobban teszi, ha azonnal elmegy orvoshoz, amint visszaérnek.”'

Ez, az 1978. december 29-ei, kora hajnali roham volt Ian Curtis epilepsziájának első jele. Az együttes életének egyik legfontosabb szakaszában Ian Curtis gyógyszeres kezelés alatt állt egyre súlyosbodó állapota miatt. 'Teljesen kifejlődött benne az epilepszia tudatvesztéses fajtája,' jelenti ki Stephen Morris. 'Kemény nyugtatókat kezdtek tönni bele; megmondta neki az orvos, hogy a kockázat minimalizálásának egyetlen útja egy normális, mindennapi életritmus fölvétele, ami akkoriban nem igazán tartozott a vágyai közé. Szeretett körbeugrálni a színpadon, elázni: ez volt az egyik legfontosabb oka annak, hogy csatlakozott a bandához.'

Deborah Curtis elmondása szerint odahaza is kezdett nőni a feszültség: 'A Joy Divisionnal minden összejött neki. Először azt mondtam magamnak, mindez a folyamat része, de valójában félresiklott az egész. Nem létezett egy otthoni és egy kinti Ian, kezdett állandóan ugyanaz az ember lenni. A baj akkor ütötte föl a fejét, amikor már mutatkoztak a terhességem jelei: megjött az első roham. Szörnyen hangzik, de szeretett a figyelem középpontjában lenni. Az egyik dolog, amit szeretett bennem, az volt, hogy teljesen mögöttem álltam, mindenben, bármit is csinált. Amikor teherbe estem, nagyobb lett körülöttem a hűhó, és véleményem szerint kicsit féltékeny lett rám.'

1979. április 16-án megszületett Natalie Curtis. Egy hónappal később Ian életének legkomolyabb epilepsziás rohamsorozatán esett át, aminek kórházba vonulás lett a vége. Felesége szerint az egyetlen megoldásnak az otthoni stressz kezelésére a befekvés mutatkozott, a Joy Division sikere előtt azonban nem volt menekvés. 'A fiatalság elején az ember sebezhetetlennek véli önmagát,' mondja Peter Hook. 'A Joy Divisionnak nevezett ügy hajtott bennünket előre, és alapjában véve mindent beleadtunk azért, hogy mozgásban maradjon minden.'

Az *Unknown Pleasures* számos értelemben is úttörőnek bizonyult. Kitartva a Factory mellett az együttes megmutatta, hogy egy nem világvárosi, független lemezkiadó útja igenis járható. Peter Savile briliáns, zavarbaejtő borítót tervezett. Noha egy erőteljes, csapongó érzelmekkel teli lemez született meg, a Joy Division elutasította a komolyabb, sajtóbéli kitárulkozást, néhány hiba után ugyanis nem adtak interjút. 'Rob úgy gondolta, a zene annyira önmagáért beszélt, hogy semmi szükség nekünk, vidám barmoknak lökni a süket dumát róla,' meséli Peter Hook.

Beindult a Joy Division szekere, folyamatosan születtek az új dalok, amelyek közül néhány föltűnik a *Substance* vagy a *Still* albumokon: 'Something Must Break', 'Sound of Music' és három klasszikus – 'These Days', 'Dead Souls' és az 'Atmospheres'. 'Ez a szám volt Martin legnagyobb keverése,' véli Sumner. 'Arra gondoltam, ez csodálatos.' Októberben a Buzzcocks társaságában huszonnégy állomásos túrára indultak az Egyesült Királyságban, ami miatt földadták munkájukat. A túrát időlegesen megszakítva a Joy Division lejátszotta első külföldi koncertjét egy új művészeti központban, a brüsszeli Plan K-ban. Itt találkozott Ian Curtis Annick Honoréval, és egymásba is szerettek. 'Ian nem igazán érezte jól magát Deborah mellett,' emlékezik vissza Peter Hook. 'Még az együttes megszületése előtt házasodtak össze, és viszonylag normális életet éltek. A barátnókkal kapcsolatban az a szomorú, hogy magad mögött hagyod őket. Továbbálsz, és állandóan a kísértések tárgya vagy.'

'Annick szerette és megértette,' meséli Tony Wilson. Ez a háromszög határozta meg Ian Curtis életének utolsó hónapjait. 'Tudtam, valami kétségbeejtően rosszul működik,' fűzi tovább a történetet Deborah, 'de nem gondoltam, hogy ilyesmi áll a háttérben. Annyira hatalmában tartott, ennél fogva eszembe se ötlött, esetleg másik úton is járhat.' A kapcsolat folytatódott a banda rövid európai túráján 1980 januárjában. Miután visszatért Deborahhoz macclesfieldi közös otthonukba, Ian Curtis egy üvegnyi Pernod bedöntése után összeomlott, majd fölvágta csuklóján az ereket.

Éreztem, eljön e válság,
S régóta ápolt nyugalmamra tör,
Kétségek, zavar és önmarcangolás,
Egyre az eljövendő képzeze gyötör.

A mindössze huszonhárom éves Curtis az egyik lehető legnehezebb élethelyzetbe csöppent: beleszeretett egy másik nőbe, miközben felelős lett kisgyermekéért. 'Én is keresztülmentem ezen,' mondja Peter Hook. 'Teljesen összezavarodik ilyenkor az ember, könnyen elveszti a fejét, főleg akkor, ha gyerekek is belejátszanak az ügybe.' Márciusban az együttes két hetet töltött a londoni Britannia Row Studiosban második lemezük, a *Closer* főlveleivel. Ian és Annick együtt laktak Londonban, míg Deborah végül rá nem jött, mi is folyik körülötte.

'A Factory olyan volt, mint valami család,' meséli Deborah. 'Minden embert kirekesztettek maguk közül, aki nem azt képviselte, amit ők kerestek. Emlékszem, Natalie-vel voltam várandós, és a Factory ajtajában álltam, Tony pedig végigmért. Magától értetődik, mi járt a fejében: hogyan lehet egy olyan rocksztárunk, akinek a hatodik hónapban járó felesége a színpad mellett álldogál? Nem igazán stimmelt. Azután fölbukkant az az elbűvölő belga lány: vonzó volt és 'A Factory olyan volt, mint valami család,' meséli Deborah. 'Minden embert kirekesztettek maguk közül, aki nem azt képviselte, amit ők kerestek. Emlékszem, Natalievel voltam várandós, és a Factory ajtajában álltam, Tony pedig végigmért. Magától értetődik, mi járt a fejében: hogyan lehet egy olyan rocksztárunk, akinek a hatodik hónapban járó felesége a színpad mellett álldogál? Nem igazán stimmelt. Azután fölbukkant az az elbűvölő belga lány: vonzó volt és szabad. Nem hibáztatom Iant, a legtöbb embernek szüksége van társra, akit ha kirekesztenek, kell helyette más. Egyszerien ez így természetes. Szüksége volt valakire, aki gondját viseli.'

Ma már könnyű fölfedezni, Ian Curtis kínjai átsugároztak dalaiba: azon szerzeményeit, amelyeket nem érzelmi gyötrelmei tápláltak, az irodalom sötétebb erői támgták – a 'Colony'-t *A sötétség mélyén*, az 'Atrocity Exhibition'-t J. G. Ballard regénye, esetleg saját élményei. 'A „The Eternal” cími dalt egy Ian környezetében felnövő mongoloid idióta srác ihlette,' véli Sumner. 'Sosem hagyta el a házukat: egész világa a háztól a kertfalig terjedt. Évekkel később Ian visszaköltözött Macclesfieldbe, és véletlenül meglátta a srácot. Ian öt évesen ment el, huszonkét évesen tért vissza, a fiú viszont ugyanúgy nézett ki. Világát még mindig a ház és a kert jelentette.'

Ian (Tony Wilson szavaival élve) 'transz-szeri' állapotba került a felvételek alatt, az együttes tagjai azonban örömmel emlékeznek vissza azokra a napokra. 'Hooky meg én mindig is úgy éreztük, hogy Martin Hannett akkor hozta ki magából a legjobbat, amikor hirtelen fogott a dolgokhoz,' mondja Sumner. 'A legtöbb anyagot egyből följátszottuk a keverőbe, de némi valóságízt is akartunk adni neki, ezért Martin óriási hangszórókat helyezett el a Britannia Row helyiségében. Az album nagy részét leadtuk a hangszórókon, és azt rögzítettük, hogy előbb legyen a hangzás.'

'A szövegeket hallva azonnal tudtuk, hogy nagyon-nagyon jók,' vélekedik Peter Hook. 'Nyíltak voltak, ugye? Sokat beszélt nekünk önmagáról, a félelmeiről, a kétségeiről, de túl fiatalok voltunk és túlságosan elragadott bennünket az izgalom: a hegyoldalon legördülő hógolyó esete. Nagy kár, tudni kellettvolnavégighallgatni ésaztmondani neki, „Ian, beszélhetnénk veled? Mi a baj?” De fiatalon az ember nem vesz észre bizonyos dolgokat.'

'Vajon milyen hangulatban írta a szövegeket, nagyon nagy kérdés,' állapítja meg Tony Wilson. 'Mintha az album megírása hozzájárult volna az állapotához: sokkal inkább elmerült az anyagban, mintsem egyszerien csak kifejezte azt.' A *Closer* számos értelemben a meghatározó Joy Division lemez, nem utolsó sorban azért, mert a zenélés aktusából áradó hamisítatlan öröm – ami a New Order elektronikus világa felé mutat előre – fölturbózza a gyakran zord szöveget és vokált. Ez az album lett a banda legsikeresebb anyaga – 1980 nyarán a hatodik helyig jutott az angol listán –, ám rövidesen magukkal sodorták az események.

Gyermeki utakon, lázadáson, bűnön át
Elérkezni egy pontra, és meghátrálni újra,
Elnyítt szívek, az órami kereke kattan,
Elhervadt emlék, elmosódó látvány,
Tovatinünk csak, míg egy másik állomásra jutunk,

De havá, persze, mindent elrendeztek,
Elsuhanunk, mégis, ki kell szakadnunk,
A kívülállók biztonsága vagy a tovább kényszere

‘Végül már a színpadon is rohamai voltak,’ emlékezik vissza Bernard Sumner. ‘Kora áprilisban két koncertet is vállaltunk egy éjszakára: az egyiket a Strangers társaságában a Rainbowban, a másikat pedig a Moonlight Clubban. Az első fellépésen az egyik szám közben táncolni kezdett, de nem állt le a dal végén. Próbáltunk kiállni a számból, de ő egyre gyorsabban és gyorsabban táncolt, pörögni kezdett, be a dobok közé, és szétvágtá az egészet. Akkor döbbentünk rá, hogy rohama van, le kellett vinnünk a színpadról. Mire az öltözőbe értünk vele, már vége is volt, egyszerűen sírva fakadt. Annyira szégyellte az esetet. Nem tudtuk, mit is mondjunk, mitévők legyünk.’

Peter Hook: ‘Fölmennie oda, miközben epilepsziában szenved, előadni, beállni a reflektorfénybe, rettentő élmény lehetett. Azt hiszem, minket okolhatnak azért, hogy belehajszoltuk ebbe. A „csak vesztes lehetsz” helyzetbe került: nem akart magunkra hagyni bennünket, mi sem akartuk elhagyni őt, mégis belebetegedett a helyzetbe. Ez a mi gyengeségünk, mi tesszük beteggé magunkat. De muszáj, hogy legyen elég esze az embernek annak fölismeréséhez, ha így folytatja tovább, egyik reggel nem fog fölébredni. Ehhez azonban rengeteg bátorság kell.’

Három nappal a Rainbowban adott koncert után, április hetedikén, Ian öngyilkosságot kísérelt meg fenobarbitál túladagolásával. A következő estén Burybe várták, a Derby Hallba. ‘Katasztrofális helyzet alakult ki,’ meséli Bernard Sumner. ‘Ki kellett rángatnunk a pszichiátriáról. Eljött a föllépésre, de nem tudott beszállni, Simon Topping szállt be a helyére az A Certain Ratióból. A közönség kiakadt, verekedés lett a vége. Rengeteg embert megdobtak üveggel. Ian mindennek szemtanúja volt, természetesen úgy vélte, ez is az ő hibája. Ismét összeomlott.

Még négy napot feküdt kórházban. A felesége már tudott mindenről. A kórházban nem maradhatott, így hát nálam lakott két hétig; Ezalatt végig próbáltam beleverni, mekkora marhaságot csinált. Végül megállapodtunk: Ian ki akart szállni, nyitni egy sarki boltot Ports-mouthban vagy valahol, el akart tinni, hogy megírhasson egy könyvet. Mi nem ezt akartuk, de megértettük kétségbeejtő helyzetét. Abban maradtunk, hogy egy évig nem lép föl velünk, csak számokat szerzünk.

Viszont akkortájt mindenbe beleegyezett, bármit is mondott neki az ember. A felmerülő problémákra korábban dühödten reagált: akár egy emberszabású forrasztólámpa, mindent kiegészített az útjából. Most pedig azt várta bárki betérőtől, legyen az Istene, mondja meg neki, mit tegyen. Ilyesmit nem lehet tenni egy másik ember életével. Gyilóltunk tanácsokat adni neki, mert akármit is mondtunk, megtette. A mai napig az a meggyőződése, ha valaki öngyilkos akar lenni, meg fogja csinálni, mondhatnak neki akármit. Iant nem lehetett visszafordítani.’

Április folyamán Deborah Curtis a válással kapcsolatos procedúrákat intézte. Ian Bernard Sumnernél, Tony Wilsonnál, végül pedig a szüleinél lakott. Eljárt a kórházba és a terápiára. A Joy Division normálisan haladt tovább a maga útján – néhány koncertet elhalasztottak, de már javában a következő kislemez, a ‘Love Will Tear Us Apart’ videójának főlvételeivel foglalatzkodtak, illetve első amerikai, május 19-én esedékes útjukra készültek.

‘Aközött, ahogyan Ian halálát leírták és ahogyan én érzékeltém, oly nagy a távolság, hogy meg sem éri fölidegesíteni magam rajta,’ mondja Rob Gretton Johnny Rogan *Starmakers and Svengalisében*. ‘Nem látszott rajta nagy levertség, semmi célozgatás. Előző héten vettünk vele új ruhákat, igazán boldognak tint. Számos baja személyes eredetű volt: tanácsokat adhattunk neki, de nem oldhattuk meg őket. Nem mint menedzser aggódtam érte, hanem mint barát.’

‘Aligha hinném, Ian az amerikai túra miatt aggódott,’ idézi föl Bernard Sumner. ‘Nekem kellett volna különösképp törni magam miatta. Ha abban állapodtunk meg, hogy együtt tartjuk a bandát, de nem lépünk föl többet, mi a fenének mentünk volna egy hónap múlva Amerikába turnézni? Nem lett volna rendjén. Az emberek az összes rosszul kijelölt prioritásaikkal szembesítenek, amint

beindul a szekered. Nem tudjak, mikor hagyjanak békén, vagy magadra. Ebben a szakmában egy álomnál többet kell dédelgetned.'

A banda többi tagja semmilyenjelét nem észlelte annak, mi is fog történni. 'Rosszkedvét nem hozta be közénk,' mondja Peter Hook. 'Pénteken én vittem haza a szüleihez, az autóban nevetgélünk, „Igeeen! Hétfőn indulunk Amerikába!” Izgatottan, boldogan kiáltoztunk. Különféle érzelmi hullámok törtek rá gyógyszerek miatt. Amikor kiszállt, én meg elindultam haza, alig bírtam túrtőztetni magam. Annyira izgatott voltam.'

'Péntek este a volt munkatársammal, Paul Dawsonnal voltunk,' emlékszik vissza Bernard Sumner. 'Úgy hívta magát: Amazing Noswad. Tébolyult alak volt: magunkkal vittük, hogy megfigyeljük. Tudom, szörnyen hangzik, de a srác egyszerűen elbivolt minket. Lannel más-nap este készültem találkozni, aztán fölívott, és azt mondta, meglátogatja Debbie-t. Azt javasolta, találkozunk vasárnap, menjünk el Blackpoolba vízisíelni. Ez volt az utolsó beszélgetésünk.'

Szombaton Ian Curtis visszatért a Barton utcai családi házba. Amikor Deborah hazaért a munkából, vitatkozni kezdtek a válás miatt. Deborah – Ian határozott kérésére elment a szüleihez. 'Elegem lett,' idézi föl az eseményeket. 'Keményen dolgoztam, Natalie-nak anyám viselte gondját. Vele maradhattam volna éjszakára, de világosan megmondta, nem akarja, hogy ott legyek. Alig álltam a lábamon. Fölbredtem volna másnap, és megtette volna, amíg alszom. Azt hiszem, eldöntötte, próbálta kiválasztani a pillanatot.'

Ian megnézte Werner Herzog *Stroszek* (Bruno vándorlásai) című filmjét, amelyikben egy Amerikába utazó német zenészre olyan erővel zúdul rá az idegen kultúra, hogy öngyilkosságot követ el. Miután Deborah elment, vasárnap kora hajnalban, tizennyolcadikán Curtis folyamatosan Iggy Pop *The Idiot* cími számát hallgatta. Üzenetet írt Deborahnak, majd kiment a konyhába, nyakába tette a ruhafogasról lelógó kötelet, és leugrott. Deborah déliben talált rá, amikor már bármiféle újraélesztési kísérlet értelmetlen lett volna.

A hóhér vár, körbenéz
A kötél megfeszül, elpattan
Egyszer mind elpusztulunk álmaidban
Oh bárcsak itt lehetnénk most veled.

Peter Hook: 'Az együttesből nekem mondták meg először. Éppen vacsorázni készültem, amikor megszörrént a telefon: „Ez meg ez a hadnagy vagyok, és sajnálattal kell közölnöm, hogy Ian Curtis előző éjszaka öngyilkosságot követett el.” Visszamentem az asztalhoz, és megvacsoráztam. Egy órán át szótlán maradtam. Sokk. Túl nagy eseménynek éreztem ahhoz, hogy meg lehessen vele birkózni. Nem hinném, hogy valaha is bele lehet nyugodni.'

'Nélküle indultam el vízisíelni,' tárja fel az eseményeket Bernard Sumner. 'Azután az egyik barátom házában időztem amikor megszólalt a telefon. Rob volt az. „Meglehetősen rossz hírem van. Ian öngyilkosságot követett el.” „Úgy érted, megpróbált végezni magával?” „Nem, megcsinálta.” És ahogy a cintányérok esetében a Hope and Anchorben, a szoba most is forogni kezdett velem. Letettem a kagylót, és hideg vízzel megmostam az arcom. Majd visszamentem a telefonhoz, és férfiasan viseltem a hírt.'

Tönkrement a kapcsolata, s ezt a folyamatot mégjobban fölerősítették benne az epilepsziája elfojtására szedett barbiturátok. Ez a gyógyszerfajta az egyik pillanatban nevetésre készítet, a következő pillanatban viszont már sírsz. Odalett az egészsége, azután a házassága, s ezek hatására érzelmileg is összeomlott. Elég hamar leüledett bennem az ügy, mert meg tudtam indokolni magamnak, miért tette. Mostanra már elfogadom az ilyesmit: ha megtörténik, akkor megtörténik. Azt azonban nem igazán hiszem, hogy ennyivel vége.'

'Eleinte mindent megtettem azért, hogy agyam legtávolabbi sarkába toljam az ügy részleteit,' meséli Deborah Curtis. 'Kidobtam mindent, emlékeket, amiket bárcsak megtartottam volna: azt

hittem, ez majd segít. Hogyan lehet az ember mérges egy halottra? Nincsenek ott, nem rázhatod föl őket. Teljesen tehetetlen vagy: szörnyű. Dühös voltam rá, mert az övé volt az utolsó szó. A halálát az „Oh, családi problémái voltak” szintjén magyarázó cikkek rendkívül zavartak. Nem ezért lett öngyilkos. Azért voltak családi problémái, mert meg akarta magát ölni.

Véleményem szerint Ian olyan forgatókönyvekre talált rá, amelyek utóbb valóra váltak. Annick bárki lehetett volna: Ian igazolást keresett arra, amit tesz. Valami ilyesmiről beszélt, amikor találkoztunk, de ahogy idősebbek lettünk, s fogyott az időnk, egyre inkább az az érzés kerített hatalmába, hogy megfeledkezett róla. De nem beszélt róla: amikor egyszer megpróbáltam erre terelni a szót, fogta magát, és kísértelt a házból. Azt hiszem, élvezte, ha boldogtalan lehet, ha fetrenghetett benne. Gyermekként rengeteg nyomorult embert láttunk magunk körül; valahogy mégis kinőttek a nyomorúságukból. Abban hittem, hogy lannel is ez fog történni.'

'Elég hamar tisztáztuk, hogy folytatni akarjuk,' vallja Peter Hook. "Már a vasárnap esti első találkánkon megegyeztünk ebben. Nem bogni jöttünk össze. A temetésen sem ejtettünk könnyeket. Eleinte haragot éreztünk. Teljesen letaglózott bennünket az ügy: nemcsak a barátunkat veszítettük el, hanem az együttest is. Lényegében az életünket. Nem olyan ember, akit valaha is el fogok felejteni. Az otthoni stúdióban zeneszerzés közben mindig az ő két, jókora képe között ülök. Mindig ott van velem, ott is lesz.'

'A New Order első albumát, a *Movement*et rettenetes volt elkészíteni,' emlékezik vissza Stephen Morris. 'Azt mondtuk, folytatni kell, de meg kellett kiűzdenünk érte. Sokáig bele sem tudtam hallgatni a *Movement*-be: nagyon nyögvenyelősen hoztuk össze, mert Martin sokkal nehezebben viselte Ian halálát, mint mi. Kegyetlenül meggyötörte. Aligha hinném, hogy fölismeri a napját az ember, amikor túlteszi magát egy ilyen horderejű haláleseten:

a Republic főlvételeinek megkezdése előtt éppen lannel álmodtam, arról beszélt, hogy ne legyünk kegyetlenek, s azt gondoltam, ez igazán különös.'

'Ian sokkal komolyabban vette a dolgokat,' meséli Tony Wilson. 'Nem csak mint üzletre, mint végigjátszandó játékra tekintett az egészre. Meglehetősen bizarr módon számos haláleset követte az övét: az amerikai ügynökük, Ruth Polski, Dave Rowbotham az első Durutti Columnból, a Closer borítójának tervezője, Bernard Pierre Wolff'. Ian családján kívül Martin Hannettet viselte meg legjobban az eset, aki kivételes ember és inspiratív producer is volt. Amikor meghalt, rettentően kikészültem.'

'Hirtelen elvesztettük a szemünket,' mondja Bernard Sumner. 'Megvolt minden egye-bünk, de nem láttuk, merre haladunk. Ian halála után nagyon letörtem, boldogtalan voltam, kiábrándult. Úgy éreztem, nincs jövőm. Lou Reedet, Street Hassle-t hallgattam, igazi lehangoló zenéket. Fűvezni kezdtem, és rádöbentem, hogy az elektronikus zene nagyszerűen szól. Mark Reeder, egy berlini barátom küldött pár lemezt, mint például Giorgio Moroder „E=MC2”-e, Donna Summer, korai olasz diszkó. Új minőséget fedeztem föl a zenében, aminek célja a fölélnéklítés. Hirtelen meglett az új irány.

A Joy Division esetében azt éreztem, hogy – noha be akartunk futni – soha nem érdekelt bennünket annak esetleges pénzügyi sikere. Csak létre akartunk hozni valamit, ami csodálatosan szól, miközben fölkorbácsolja érzelmeinket. Nem foglalkoztatott bennünket a karrier meg a többi. Sosem terveztük meg előre a napjainkat. Nem hinném, hogy utólag bánnunk kellene bármit is, ami elronthatott bennünket, mivel tisztességesek voltak az indítékaink.'

Domokos Tamás fordítása